

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2025»
XIX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2025»**

**PROCEEDINGS
of the XX International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2025»**

**2025
Астана**

УДК 001(06)
ББК 72я631
F96

**«ǴYLYM JÁNE BILIM – 2025» студенттер мен жас ғалымдардың
XX Халықаралық ғылыми конференциясы = XX Международная
научная конференция студентов и молодых ученых «ǴYLYM JÁNE
BILIM – 2025» = The XX International Scientific Conference for
students and young scholars «ǴYLYM JÁNE BILIM – 2025». – Астана:
– 3813 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.**

ISBN 978-601-08-5373-7

**Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас
ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті
мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.**

**The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young
researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities. В сборник
вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по
актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.**

УДК 001(06)
ББК 72я431
F96

ISBN 978-601-08-5373-7

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2025

		мұсылмандары және Екінші дүниежүзілік соғыс	
1260.	Новикова А. Г.	«Боевая деятельность партизан-казахстанцев Освейской партизанской бригады им. М.В. Фрунзе Витебской области БССР (1942-1944 гг.)»	5398
1261.	Тұрғынбай Е. М.	Тектінің тұяғы (майдангер Әлім Алмат хақында)	5401
1262.	Тайтолеуов А. Б.	Герой Советского Союза из Семипалатинской области	5405
1263.	Шуберт А. А.	Боевой путь Кучеренко Николая Петровича: от Акмолинска до Тулы	5408

СЕКЦИЯ 9
ЖУРНАЛИСТИКА ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК ҒЫЛЫМДАР
ЖУРНАЛИСТИКА И СОЦИАЛЬНЫЕ НАУКИ

9.1- секция
ПОСТСЕКУЛЯРЛЫҚ ӘЛЕМДЕГІ ДІН: ЖАҢА МҮМКІНДІКТЕР,
ШЕКАРАЛАР ЖӘНЕ СЫН-ҚАТЕРЛЕР
РЕЛИГИЯ В ПОСТСЕКУЛЯРНОМ ОБЩЕСТВЕ: ВЫЗОВЫ, ГРАНИЦЫ,
НОВЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ

1264.	Абайқызы Ақтоты	Эрих Фроммның дін психологиясы	5560
1265.	Алибек Алия Бауыржанқызы	Қазақстанның әлеуметтік желілеріндегі психологиялық және рухани емшіліктің қалыптасуы	5564
1266.	Албагачиева Луиза Багаудиновна	Неоязычество в современном обществе: формы, виды возрождения	5568
1267.	Аманжолов Ансар Жанатулы	Проявление образа иисуса христа в маркетинге и интернет-юморе (мем-культуре)	5572
1268.	Әкімбай Айымжан Құдайбергенқызы	Діни ритуалдардың қоғамдағы рөлі	5576
1269.	Бейсенбай Райхан Жарқынбекқызы	Қазақстандағы мұсылман қыздары: қоғамдық пікір және құқықтық мәртебе	5579
1270.	Бидолда Жайқал Болатбекқызы	Оңалту және дерадикализация жұмыстарының халықаралық тәжірибелеріне шолу	5583
1271.	Демесінов Асылжан Алдамбергенұлы	Сенуші адамдарға психологиялық кеңес берудің ерекшеліктері	5588
1272.	Жубанышева Ардақ Талғатқызы	Жеке тұлғаның радикалдану процесін анықтау критерийлері	5593

1273.	Жусупов Санжар Муратулы	Религиозные онлайн-проповеди и психология убеждения: основные методы воздействия	5596
1274.	Ибадуллаева Ақниет Абдуалиқызы	Қасиетті құпиялардың теологиялық психологиялық аспектілері	5599
1275.	Ізбасқан Айдана Арапбайқызы	Діни бірегейлік және жаһандану	5603
1276.	Иманханов Азамат Иманханұлы	Исследование взаимосвязи религиозности и свойств темперамента личности: на основе методики пятифакторного анализа	5607
1277.	Қаржауова Майра Бауыржанқызы	Радикалды діни ағымдардың теориялық-әдіснамалық негіздері	5612
1278.	Орынтай Ади Оразбайұлы	Аспекты деструктивных культов в компьютерной игре «Cult of the lamb»	5616
1279.	Рамазан Інжу Болатқызы	Ислам шариғатындағы тұлға концепциясы: құран негіздері мен ғылыми тұжырымдар	5620
1280.	Самен Көркем Болатқызы	Цифрлық дәуірдегі діни құндылықтардың трансформациясы	5624
1281.	Шайзада Ақерке Асхатқызы	Гендерлік зерттеулердің дінтану саласындағы рөлі: қазақ қоғамындағы руханилықтың трансформациясы	5629

9.2 - секция

ҚОҒАМ ЖӘНЕ МӘДЕНИЕТ: ФИЛОСОФИЯЛЫҚ ЖӘНЕ МӘДЕНИЕТТАНУЛЫҚ ТАЛДАУ ОБЩЕСТВО И КУЛЬТУРА: ФИЛОСОФСКИЙ И КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ

1282.	Абдиканова Дарина Куанышевна	Симулякр как продуктивная сила: Делёзовская критика платонизма	5632
1283.	Абитай Бейбарыс Рахымжанұлы	XX ғасырдағы қазақ ойшылдарының рухани жаңғыру мен еркіндікке қатысты философиялық ұстанымдары	5635
1284.	Алимхан Айбота Маратқызы Нукешова Диана Талгатқызы	Балаларға арналған философия:цифрландырылған заманда	5640
1285.	Атымтай Даяна Нурланқызы	Гётенің поэзиясындағы сопылық мотивтер: исламдық мистиканың батыс ойына ықпалы	5645

1286.	Байгулина Амина Акановна	Қазақ ғылымы: Қ.Сәтпаев пен Е.Бөкетов	5649
1287.	Бекботаев Сырлыбек Қуатбекұлы	«Қара жер»: таңба мен қазба жад	5653
1288.	Жақсылық Ботағоз Жарылқасынқызы	Мұзарап Жүсіпұлының күйшілік өнері және қазақ мәдениетіндегі орны	5658
1289.	Жанатқызы Ұлпан	Стоицизмнің қазіргі заманғы адамға пайдасы бар ма?!	5561
1290.	Жаркенов Ұлан Берікұлы	Қазақ философиясындағы мақал-мәтелдің орны	5664
1291.	Жолдасбаева Ақнұр Райымдекқызы	Конфуцийшілдіктегі адам, қоғам және табиғат арасындағы қарым-қатынастарды үйлестіру мәселесі туралы	5667
1292.	Зулхарова Асел	Өнер философиясындағы рухани ізденістер	5670
1293.	Калиева Айя Айбекқызы	«Страх» в философии Сёрена Кьеркегора	5673
1294.	Каменов Бекзат Расулович	Қазақ дүниетанымына тәңіріліктен енген түсініктер	5677
1295.	Капаева Аида	Қазақстандағы театр өнері дамуының кейбір тенденциялары	5681
1296.	Капсеметова Назира Канатовна	Қазақ философиясындағы адам және рухани құндылықтар	5684
1297.	Керімбай Әлихан Санжарұлы	Қоғам және философия: философиялық идеялардың қоғам дамуына ықпалы	5687
1298.	Кунтупова Аяулым Маратқызы	Қоғам және мәдениет: қазіргі қоғамның жастардың рухани құндылығымен байланысты кейбір мәселелеріне философиялық және мәдени талдау	5690
1299.	Қали Тоғжан Қахарманқызы	Эстраданың бұқаралық мәдениеттің феномені ретінде қоғамға әсері	5694
1300.	Қанапина Арайлым Жанғалықызы	Мәшһүр Жүсіп Көпейұлының рухани мұрасы	5697
1301.	Құрас Бақытгүл Қанатқызы	Сұлулық ұғымының тарихи эволюциясы	5699
1302.	Рахимғалиева Айзат Ерболатқызы	Жасанды интеллект және мораль	5702
1303.	Серік Айгерім Азаматқызы	Шәкәрімнің адамның өмірлік бағдарларының мәні туралы экзистенциалды ой толғауы	5705
1304.	Тілеуғабыл Назерке Ерболатқызы	Жоғары білім саласындағы экзистенциалдық дағдарыстарды еңсерудегі философияның ықпалы	5709
1305.	Шәді Қарақат Қайратқызы	Суфизмдегі әйелдер тарихы: раба аль-адавияның мұрасы және оның ізбасарлары	5714

9.3 – секция

ЗАМАНАУИ ҚОҒАМ: ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ ТАЛДАУ СОВРЕМЕННОЕ ОБЩЕСТВО: СОЦИОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ

1306.	Мамежан Гүлназ Асылзадақызы	Теоретико - методологические основы исследования бренда в семейном бизнесе	5718
1307.	Серікбай Дархан Шымкентбайұлы	Оңтүстік Қазақстан имиджі: тарихи, мәдени және экономикалық аспектілер	5721
1308.	Дүйсенбек Алмаз Асқарұлы Өмірзақ Ақнұр Бауыржанқызы	Әлеуметтік желілердің ойлау қабілеті мен сөйлеу тіліне әсері	5725
1309.	Орынбаева Аруна Маратовна	Диффузия западной культуры в молодежную среду	5730
1310.	Меделханқызы Ақзада	Донорлық әлеуметтік құбылысы: даму шарттары және факторлары	5734
1311.	Мазненко Валерия Максимовна	Отношение современной молодёжи к эзотерическим практикам	5736
1312.	Кукешева Алтынай Ермекбаевна	Восприятие обучающимися онлайн обучения (по результатам онлайн опроса)	5741
1313.	Кожаметова Аружан Азаматовна	Финансовая грамотность студентов Казахстана	5744
1314.	Казиханова Зура Ерлановна	Социальные ценности современной казахстанской молодежи	5748
1315.	Уразбаева Асия Аманжолқызы	Социальная проблема как поле конфликта: кейс закона о семейном насилии в РК	5752
1316.	Төребек Нұргүл Маратқызы	Әлеуметтік желілердің қазіргі қоғамдағы студент жастардың бірегейлігін қалыптастыруға әсері	5756
1317.	Раушанбекова Майра Талгатқызы	Жоғары білімді мамандардың эмиграциясы: қазақстандағы «ми ағыны» және оның әлеуметтік салдары	5760
1318.	Нұртай Гүлсайран	Қазақ тілінің цифрлық кеңістіктегі орны: әлеуметтанулық сауалнама нәтижелері	5764
1319.	Лесов Наурызбек Әспенұлы	Мектеп жасына дейінгі балаға арналған қазақстандық медиакеңістік: әлеуметтанулық зерттеу нәтижелері	5768
1320.	Көміртай Аружан Ержанқызы	Отбасын жоспарлау контекстіндегі әйелдердің әлеуметтік бірегейлігі: репродуктивті тәжірибенің әйелдің қоғамдағы рөліне ықпалы	5772

1321.	Кенжетай Шолпан Үсенқызы	Халықаралық фриланс тәжірибесі: тенденциялар және онлайн мамандықтар	5776
1322.	Галымжанова Аружан Бауржанқызы	Қазақстандағы паралимпиадалық спортты дамытудың әлеуметтік детерминанттары	5779
1323.	Карим Аулиехан Казбекулы	Религиозная идентичность и цифровая модернизация: институциональные аспекты	5782
1324.	Алиев Марат Мухтарович	Memory studies как исследовательская парадигма в изучении памяти и мнемонических конфликтов	5785
1325.	Балықбаева Ардақ Шәкірқызы	ҚР моно қалаларының демографиялық даму болжамы	5788
1326.	Өтеғали Дулат Болатұлы	Платформалық жұмыспен қамтудың әлеуметтанулық мәселелері	5792
1327.	Иманқұл Ақнұр Бексұлтанқызы	Отбасы-неке қарым-қатынастарына жаңа ұстаным: білім деңгейіндегі және отбасындағы міндеттерді бөлудегі гендерлік теңсіздік призмасында талдау	5795
1328.	Душманов Даниэль Тулегенович	Цифровые сообщества и женщины- тестировщики: гендер и идентичность	5798
1329.	Дінмұхаммед Дильназ	Репродуктивті мінез-құлық: саяси және мәдени конструкциясы	5802
1330.	Акатаев Азамат Абылович	Пространственная статистика в прогнозировании электорального поведения населения на основе данных GPS	5806

9.4 – СЕКЦИЯ

XXI ҒАСЫРДАҒЫ ЖАСТАР ЖӘНЕ ПСИХОЛОГИЯ ҒЫЛЫМЫ МОЛОДЕЖЬ И ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ НАУКА В XXI ВЕКЕ

1331.	Адильхан Адина Нұртайқызы Алдашева Амира Маратовна	Роль скуки в личностном росте: как скуку можно перенаправить от аддикций к самоактуализации	5809
1332.	Аланбаев Алан Болатұлы Жантемирова Аяулым Еркиновна	Мультитаскинг в цифровой среде: информационная перегрузка и когнитивное истощение	5814
1333.	Болатбекқызы Төреқыз	К-поп жанкүйерлерінің психологиясы: әлемдік феноменнің жастар санасына әсері	5816
1334.	Дуйсембаева Сабина Жаслановна	Телефон қолдану уақыты мен стресс деңгейінің өзара байланысы	5819
1335.	Егимбаева Айнагуль Сериккалиевна	Исследование особенностей совладающего поведения родителей имеющих детей с особыми образовательными потребностями	5822
1336.	Ертукешова Гулия	Психологиялық әл-ауқат ұғымының мәні	5828
1337.	Жақсығұлова Зухра	Білім алушылардың аутоагрессивті	5832

	Бірлікқызы	мінез-құлқын зерттеудің теориялық - әдіснамалық негіздері	
1338.	Жоламан Диана Болатқызы Қадырыса Айшабибі Рахметқызы	Жеткіншектерде кездесетін агрессивті мінез-құлық пен қатыгездіктің психологиялық себептері	5836
1339.	Каримова Еркежан Сайлауқызы	Социально- психологическая адаптация молодежи – выпускников из детских учреждений	5840
1340.	Кунаков Ануар Серикович	Молодые мигранты: травма, разлука и психологическое здоровье	5843
1341.	Қожахметова Динара Тлеужанқызы	Тәуелділікті емдеудің 12 қадамдық оңалту бағдарламасы	5848
1342.	Қонысбай Фатима Ерболқызы	Когнитивті психология және тіл	5853
1343.	Абилбеков Акниет Нурболатович	Кванттық психология: сананың кванттық механика тұрғысынан зерттелуі	5857
1344.	Серікқызы Мөлдір Туякова Улбосын Жүсіповна	Білім беру жүйесінде сараптамалық қызметті жүзеге асыру	5861
1345.	Шакеева Алима Бериковна	Мектеп жасына дейінгі балалардың эмоционалды саласына әлеуметтік медиа ықпалы	5863
1346.	Масуадин Мөлдір	Психология мамандығында оқитын және басқа мамандықтағы студенттердің инфантильділік деңгейін зерттеу	5866
1347.	Мұқашева Ардагүл Болатбекқызы	Цифрлық дәуірдегі психологиялық сауаттылық және оның студенттердің эмоционалды тұрақтылығын дамытуға әсері	5870
1348.	Мырзақасым Айзада Есілбекқызы	Жеткіншектердегі суицидтік мінез-құлықтың алдын алу бойынша шетелдік тәжірибелерге шолу	5873
1349.	Нусупкүл Әнел Куатбекқызы	Жеткіншектердегі мазасыздықтың ерекшеліктері	5876
1350.	Нұршабек Панар Азаматқызы	«Ер Төстіктегі» архетиптік кейіпкерлер: юнгтың теориясы тұрғысынан талдау	5879
1351.	Рустамханова Тахмина Сухрабовна	Болашақ психологтардың оқу іс-әрекетіндегі үлгерімі мен эмоционалды интеллект арасындағы байланыс	5884
1352.	Сарина Амина Саидовна	Тіл және нейропсихология	5887
1353.	Шайманов Даулет Ерганатович	Связь между личностными характеристиками и приверженностью в религии ислам	5892
1354.	Секербаева Зарина Тимуровна	Психологические аспекты отношения и вовлеченности казахстанской молодежи в видеоигры	5896
1355.	Смагулова Нұрай Ануарқызы	Перфекционизмнің аутоиммунды аурулармен байланысы	5901
1356.	Тигран Ислана	«How childhood trauma affects us as	5904

		adults»	
1357.	Сулейменова Гульжазира Тажмагамбетовна Абдракышова Акерке Оралбаевна	Аутистік спектрдің бұзылыстары бар балаларды психологиялық қолдау	5908
1358.	Тасжурекова Нурсая Ерлановна	Эмоционалдық күйдің шығармашылыққа әсері	5912
1359.	Боранбаева Жансая	«Отбасы» ұғымының ғылыми әдебиеттерде зерттелуі	5914
1360.	Юсупова Гузель Сериковна	Применение медитации в психотерапевтической практике психологов и психосоматологов	5918
1361.	Керимкулова Жансая	Влияние детско-родительских отношений на расстройство пищевого поведения	5923
1362.	Сулейменова Гульжазира Тажмагамбетовна Абияким Ақбота Ақылбайқызы	Аутистік спектрдің бұзылыстары бар балаларды тәрбиелеп отырған ата-аналарды психологиялық сүйемелдеу	5926
1363.	Тухашев Муслим Яхьяевич	Взаимосвязь уровня самодисциплины и удовлетворённости жизнью у студентов	5930
1364.	Ахмет Бота Базарбайқызы	Жасөспірім және өмірдің мәні	5935
1365.	Жолдықараева Алтынай Қанатқызы	Отбасылық тәрбие стилінің жеткіншектердің өз-өзіне сенімді болуына ықпалы	5938

9.5-секция. Заманауи әлеуметтік саясат пен әлеуметтік жұмыс
Современная социальная политика и социальная работа

1366.	Имангалиева Жанель Сержановна	Вызовы и проблемы в работе социальных работников во время чрезвычайных ситуаций	5942
1367.	Седунова Кристина Владимировна	Социально-психологическая адаптация выпускников детских домов	5945
1368.	Михайлова Дарья Анатольевна	Образ профессии «социальная работа» в средствах массовой информации Республики Казахстан	5949
1369.	Жусупова Дильназ Дулатовна	Мотивация профессиональной деятельности и уровень притязаний будущих социальных работников	5953
1370.	Аманкельды Чингиз Аскарұлы	Профессиональная пригодность и приспособляемость к профессии «Социальная работа»	5955
1371.	Сейтжанов Сабыржан Жарылкаганович	Перспективы, риски и возможности миграции в условиях города (на примере г.Астана)	5958

1372.	Аубакирова Аягоз Каиртаевна Адилбекова Толкын Алиевна	Социальная работа и цели устойчивого развития: литературный обзор	5961
1373.	Абдрахманова Сыргагул	Права на образование детей с нарушением слуха в Казахстане	5966
1374.	Болатова Ұлжан Мырзағалиқызы	Қазақстандағы ақпараттық қауіпсіздік және медиасауаттылық; БАҚ рөлі мен әлеуметтік саясат механизмдері	5970
1375.	Семенова Юлия Евгеньевна	Роль социальных работников в профилактике суицидального риска в медиа пространстве	5973
1376.	Сейтхан Гүлзат Жаңабайқызы	Әлеуметтік жұмыскер медициналық-санитариялық алғашқы көмек ұйымындағы мультидисциплинарлы топтың негізгі қатысушысы	5976
1377.	Саңғылбаева Ботагөз Ермекқызы	Жаңа туылған нәрестелерден бас тартқан әйелдердің мотивациясы мен әлеуметтік жағдайлары: перзентханадағы кейстерді талдау	5980
1378.	Дуйсенбаева Толқын Нурдиллақызы	Әлеуметтік жұмыстың тәжірибесінде арт-терапияны қолдану мүмкіндіктері	5985
1379.	Нұранова Данагүл Жандарбекқызы	Жетім балалармен және ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балалармен жұмыс істеудегі кейс-менеджмент	5988
1380.	Олжабай Аружан Қалдыбекқызы	Спорт мүгедектігі бар адамдардың өмірлік сценарийін өзгерту факторы ретінде	5992
1381.	Бейбітова Ләззат Арманқызы	Әлеуметтік қызметкерлердің қазақстандағы инклюзивті туризмді дамытудағы рөлі	5996
1382.	Сегізбаева Жанерке Маханбетқызы	Девиантты-мінез құлықты жасөспірімдермен әлеуметтік жұмыс	5999
1383.	Шекербек Айжан Сәбитқызы	Ядролық сынақтардан зардап шеккендерді әлеуметтік қорғау	6002
1384.	Алибекова Жанат Асылбекқызы	Көру қабілеті бұзылған балаларға әлеуметтік қолдау көрсету	6008
1385.	Аманбай Еркежан Әлібекқызы	Әлеуметтік жетімдікті еңсерудегі қабылдаушы ата-аналар мектебінің үлесі	6011

1386.	Ибрагим Аяулым Ерболқызы	Егде жастағы адамдарға күтім жасаудың кешенді тәсілі	6014
1387.	Ерғалиева Аяулым Ғалымжанқызы	Еріктілік – әлеуметтік жұмыстың ажырамас бөлігі	6017
1388.	Қыстаубай Карима Қуанышбекқызы	Адаптация студентов первого курса к обучению в вузе	6024
1389.	Исаева Мерей Сеилбековна	Социальное предпринимательство: от бизнеса к общественной трансформации на пути к устойчивому будущему	6029

9.6-секция

ЦИФРЛЫҚ ЖУРНАЛИСТИКА ЖӘНЕ ҚОҒАММЕН БАЙЛАНЫС: ҚАЗІРГІ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ МЕН БІЛІМ БЕРУ АСПЕКТІЛЕРІ ЦИФРОВАЯ ЖУРНАЛИСТИКА И СВЯЗИ С ОБЩЕСТВЕННОСТЬЮ: СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ И ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ

1390.	Талапқанұлы Ераман	Спорт журналистерін даярлау: 2019–2024 жылдардағы медиа-зерттеулер және халықаралық тәжірибе	6033
1391.	Кайрат М. К.	Эволюция социальной рекламы в Казахстане: от плакатов к digital-форматам	6038
1392.	Орынбасар С.А.	Жасанды интеллект заманындағы digital - коммуникациялар	6042
1393.	Мурзағалиева А.Е.	Сегментация аудитории с помощью искусственного интеллекта	6048
1394.	Мағзұмова Ж. Н.	PR саласындағы жасанды интеллект	6053
1395.	Салимжан Д.Ж.	Кризисный digitalpr: как справиться с негативом в интернете	6057
1396.	Тұяқбай Ақнұр Айболқызы	PR-дың қазақ поэзиясының дамуына ықпалы	6062
1397.	Алиева А. Д. Рустемова М. М.	Жасанды интеллект және PR-дағы цифрлық технологиялар	6066
1398.	Дауитхан Көгершин	Әйел спортшыларына қатысты медиа репрезентациялар: гендерлік аспект	6069
1399.	Ерланова Еркежан Ерлановна	Tiktok және Instagram платформаларындағы спорттық контенттің ықпалы	6072

1400.	Иүсіп Нәрсә	Спорт журналисінің бейнесі: кәсіби дағдылар мен жаңа талаптар	6074
1401.	Кабылбекова Аяна Канатовна	Қазақ киносының имиджін қалыптастырудағы PR-дың рөлі	6076
1402.	Құдайберген Аяулым Мирханқызы	Қазақ театрын жандырудың PR стратегиялары: жаңа медиа құралдарының рөлі	6079
1403.	Құрманжан Айгер	Халықаралық спорт жарыстары және қазақтілді бақ-тың қатысуы	6081
1404.	Отынбай Аружан Абайқызы Куанышева Диамара Куанышевна	Спорттық шараларды әлемдік деңгейде ұйымдастырудағы PR-дың рөлі	6085
1405.	Халым Күзеухан	Әлеуметтік желілердегі спорт журналистикасы: артықшылықтары мен кемшіліктері	6090
1406.	Хуандаг Алемнур	Футбол матчтарының репортажы: журналистік шеберлік пен этика	6092

9.7-секция

Журналистиканың дамуы: дәстүр мен трансформация Развитие журналистики: традиции и трансформация

1407.	Тургазыева Дильназ Медетовна	Қазақстан телеарналарындағы сараптамалық бағдарламалардың жаһандық кезеңдегі даму тенденциясы	6097
1408.	Амантай Жұлдыз Ағыбайқызы	Әйел журналистердің қоғамдық-саяси қызметі: отандық және шетелдік тәжірибе	6101
1409.	Kussainova Adel	Comparison of crime programs on tv different countries	6104
1410.	Озенбаева Назым Тукибаевна	Журналистика путешествий: история возникновения и этапы становления	6107
1411.	Қабдрашев Біржан Жарқынұлы	Қарулы қақтығыс аймағындағы журналистің рөлі мен қауіпсіздігі: Ресей мен Украина жанжалы негізінде	6111
1412.	Akimbekova Dilyara	Practice – oriented approaches in teaching journalism: experience of universities in Poland and Kazakhstan	6114
1413.	Elubay Guldana	Interactive teaching methods in training future journalists: practices from Poland and Kazakhstan	6116

1414.	Ғаббас Г.Е.	Сұхбат алудың ерекшеліктері (Youtube әлеуметтік желісінің мысалы бойынша)	6120
1415.	Мулькаман Назерке	«Threads» жаңа әлеуметтік желісінде отандық және шетелдік бақ-тың белсенділігі: салыстырмалы контент-талдау	6125
1416.	Серикова К.Т.	Қазақстан мен Ресей байланысы: ақпараттық кеңістіктегі ықпалдастықты арттырудағы өзекті мәселелер	6128
1417.	Шанжархан Зейін Әмірханұлы	Интернет журналистика негіздері: трендтер, аудитория, платформалар	6133
1418.	Сәдуақас Шаттық Серікқалиқызы	Әлеуметтік медиадағы Edutainment Қазақстандағы танымдық контент жасаудың жаңа моделі	6137
1419.	Жамботырова Айнеля Ербулатовна	Цифрлық дәуірдегі жаңалық тарату: дәстүрлі телевизияның бәсекеге бейімделуі	6142
1420.	Жұмағали К.С.	«Хабар» телеарнасында ақпараттық саясатты көрсету ерекшеліктері мен проблемалары (2015–2024 жылдар бойынша)	6147
1421.	Асилбек Жансая Турсунқызы	Журналистер мен алгоритмдер: жасанды интеллектің редакциялық процестер мен аудиторияның сеніміне әсері	6149
1422.	Сұлтан Ажар	Имидж және бедел: жеке тұлғаларға арналған имидж қалыптастыру стратегиялары	6151
1423.	Бекен Алем Куатұлы	Жасанды интеллект және big data технологияларының цифрлық журналистикадағы рөлі	6154
1424.	Ахметова Дильназ	Қазіргі медиадағы трансформация	6156
1425.	Жарбосинова Акмарал Наурызбайқызы	Әлеуметтік медиаданың жаңа механизмдері, алгоритмдік сүзгілердің қоғамдық пікірге ықпалы	6159
1426.	Кенжеқара Әспет	Цифрлық медиадағы отандық pr және жарнама	6162

1427.	Алтай Іңкәр	Медиадағы манипуляция және оның қоғамға әсері	6164
1428.	Молдахметова Камила Қалдыбекқызы	Желтоқсан көтерілісінің тарихи маңызы мен саяси бағасы	6168
1429.	Бошанова Әсел Ербуланқызы	БАҚ-тағы медиа-инновациялардың дамуы	6169
1430.	Ментай Аяжан	Қазіргі журналистика: дәстүр сабақтастығы және трансформация жолдары	6173
1431.	Берік Д.Б.	Қазіргі тележурналистикадағы қазақ тілінің тілдік нормалары: жаңалықтарда қолданылу мәселелері	6176
1432.	Кеңшілікова Еркеназ Ғабитқызы	Журналистиканың дамуы: дәстүр мен трансформация	6181
1433.	Дәлкенқызы Перизат	Цифрлық трансформация және дәстүрлі БАҚ: қазақстандық медианың жаңа бағыты	6182
1434.	Манафья Шұғыла Бақытқызы	Салааралық журналистиканың даму үрдістері мен трансформациясы	6185
1435.	Байұзақ Ұлданай	Отандық мультфильмдердің тәрбиелік аспектілері	6189
1436.	Толкынбекова Дильназ	Киноаударма теориясы мен оның түрлері	6193
1437.	Ералханқызы Би-Фатима	Израиль-Палестина қақтығысы жағдайындағы бұқаралық ақпарат құралдарының қызметі	6194
1438.	Dildabek Gaini Ibragimova Akbota	Youtube as a second screen: the digital adaptation of kazakhstan tv channels	6198
1439.	Қожатай Аяжан	Сот журналистикасы: отандық және шетелдік тәжірибе	6202
1440.	Құрманалы Дариға Дәулетқызы	Цифрлы медиа мен дезинформацияның қоғамдық санаға әсері	6204
1441.	Марданманова Әмина	Телеертегілердің бала тәрбиесіне ықпалы	6208
1442.	Арғын Томирис Дамирқызы	Этикалық мәселелер және журналистиканың жауапкершілігі	6210

1443.	Одылова Мафтуна	Влияние цифровизации на распространение феминистского дискурса: социальные сети и онлайн-платформы	6214
1444.	Шардарбек Аружан	Фактчек жасау және оның маңызы	6219
1445.	Kussainova Adel	Image of journalists and tv hosts covering criminal topics on television	6223
1446.	Серікова Құралай	Қазақстан мен Ресей ынтымақтастығы: БАҚ перспективасына көзқарас	6229

9.8-секция

МЕДИА ЖӘНЕ БАСПА ИНДУСТРИЯСЫ: ЖАҢАНДЫҚ ТРЕНДТЕР МЕН ҰЛТТЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕР

МЕДИА И ИЗДАТЕЛЬСКАЯ ИНДУСТРИЯ: ГЛОБАЛЬНЫЕ ТРЕНДЫ И НАЦИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ

1447.	Сансызбаев Н.Д.	Цифрлық дәуірдегі баспа: кітап шығару, оқу мәдениетін қалыптастырудағы мәселелер	6232
1448.	Сугурова Салтанат Базарбаевна	Қазақстандағы ауыл шаруашылығындағы суды үнемдеудің БАҚ-тағы көрінісі	6234
1449.	Narzullayeva Mukhayyo Iftikhor qizi Allambergenova Perkhan Kudaybergenovna	Theory and practice in journalism education	6237
1450.	Джумахметов Жігер Мейрамбекұлы	Дизайн трендтерінің эволюциясы және олардың жарнама стратегияларына ықпалы	6240
1451.	Нұрайлым Байзакеш	Қазақтілді балалар басылымдары: қалыптасу тарихы мен даму болашағы	6243
1452.	Қуанышқызы Ақниет	Медиадағы тактильді дизайн: жаңа тіл	6246
1453.	Келесова Жұлдыз Бақытжановна	О некоторых тенденциях в книгоиздании переводной Зарубежной литературы на казахском языке	6248
1454.	Маличкина Елизавета Андреевна	Перспективы цифрового книгоиздания в Казахстане	6251
1455.	Бекен Ильяс Ерғалыұлы	Верстка и дизайн важный фактор привлечения аудитории к печатным изданиям	6253

1456.	Шарапиева Рысалды	Интерактивті баспа өнімдері: заманауи білім мен медианың жаңа белесі	6257
1457.	Нургалиев Мади Еркатович	Использование ритма и звуковых эффектов	6260
1458.	Мұхитқызы Диана	Қазақ кітабының эволюциясы: көне қазақ кітаптарындағы иллюстрация (каллиграфия) өнері	6264
1459.	Амангелдина Данажан	Эпистолярлық мәтіндердің ғылымдағы орны	6269
1460.	Бейсенбай Диана	«Мазмұндама» баспасының заманауи жобалары	6272
1461.	Талғатқызы Адина	Steppe and world» баспасының аударма кітап шығарудағы іс-тәжірибесі	6275
1462.	Тулегенова Аяулым	Шетел классиктерін қазақ тіліне аудару: мәдениетаралық диалог және әдебиеттегі аударма мәселелері	6278
1463.	Какен Мейірім	Ауғанстандағы билік ауысуы және оның халықаралық медиадағы көрінісі	6281
1464.	Жанатова Асем	Қазақ әндерінің әлеуметтік медиада насихатталуы	6286
1465.	Гантумур Армангүл	«Гейткипер» теориясы және медиа манипуляция	6289
1466.	Мұқанбай Ділнәз	Қытай мен АҚШ арасындағы ақпараттық соғыс	6293
1467.	Хамзина М. А.	Взаимодействие современных издательств и социальных сетей	6296
1468.	Ермаханова Ә.Б	Влияние социальных медиа на рекламу фильмов и роль издательских платформ	6300
1469.	Қожатай Аяжан Мустафақызы	Ақпарат дәуіріндегі технологиялық соғыс - жаңа саяси құрал ретінде	6304

СЕКЦИЯ 10

ЗАҢ ҒЫЛЫМДАРЫ

2. Highton, M., & Parry, K. (2009). *The Sports Journalism Handbook: A Guide to Reporting, Writing and Broadcasting*. Routledge.
3. Lenske, G., & Pott, A. (2012). *The Art of Sports Reporting*. University of Chicago Press.
4. Cohen, B. (2015). *Journalism Ethics at the Crossroads: Democracy, Fear and the Influence of Sports*. Routledge.
5. Gaskell, G. (2018). *Social Media and Sports Journalism: Opportunities and Challenges*. Taylor & Francis.
6. Kassing, J., & Sanderson, J. (2010). *Social Media and the Professional Sports Industry: A Strategic Guide to Sports Journalism*. *Journal of Sports Media*, 9(2), 147-160.
7. Smith, L., & Morris, R. (2016). *Sports Journalism: Ethics, Challenges, and Future Trends*. Cambridge University Press.
8. Wilson, M. (2017). *Covering the Game: Sports Journalism and Its Role in Society*. Oxford University Press.
9. Lee, S., & Miller, A. (2011). *The Intersection of Sports and Media: Ethical Perspectives*. *Journalism Studies*, 12(3), 306-324.
10. McChesney, R. W. (2012). *The Political Economy of Sports Journalism: Media and Market Dynamics*. Chicago Review Press.

9.7: ЖУРНАЛИСТИКАНЫҢ ДАМУЫ: ДӘСТҮР МЕН ТРАНСФОРМАЦИЯ

ӘОЖ 654.197(574):008

Тургазыева Дильназ Медетовна

ҚАЗАҚСТАН ТЕЛЕАРНАЛАРЫНДАҒЫ САРАПТАМАЛЫҚ БАҒДАРЛАМАЛАРДЫҢ ЖАҒАНДЫҚ КЕЗЕҢДЕГІ ДАМУ ТЕНДЕНЦИЯСЫ

Электронды поштасы: dilnaz_turgazyeva@icloud.com. Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ
Журналистика және әлеуметтік ғылымдар факультетінің 1 курс магистранты, Астана,
Қазақстан. Ғылыми жетекшісі: Ақсейіт Ғалия Манатқызы

Аңдатпа. Мақалада Қазақстанның «Qazaqstan» және «Хабар» телеарналарындағы сараптамалық бағдарламалардың жаһандық кезеңдегі даму тенденциялары жан-жақты талданған. Автор соңғы 5–10 жылда орын алған мазмұндық, форматтық, технологиялық өзгерістерді және аудитория құрамындағы трансформацияларды нақты мысалдармен көрсетеді. Сараптамалық бағдарламалардағы тақырыптық диверсификация, әлеуметтік мәселелердің көтерілуі, халықаралық тақырыптардың ұлттық контекспен үйлесуі және

интерактивті форматтардың енгізілуі егжей-тегжейлі талданған. Сонымен қатар, телебағдарламалардың технологиялық бейімделуі, атап айтқанда, цифрлық таратуға көшу, әлеуметтік желілермен ықпалдасу және көрерменмен кері байланыс орнату тәжірибелері ерекше атап өтіледі. Зерттеуде бағдарламалардың тікелей эфирдегі интерактивті форматқа көшуі, студиялардың техникалық жаңаруы және жанрлық араласулардың аудитория талғамына әсері қарастырылған. Автор көрермен аудиториясының құрамындағы жас ерекшеліктерінің өзгеруі мен медиатұтыну дағдыларының цифрлық платформаға ауысуының әсерін көрсетіп, телеарналардың осы үрдістерге бейімделу әрекеттерін талдайды. Қорытындыда Қазақстандық телеарналардың жаһандануға жауап ретінде ұлттық ерекшеліктер мен әлемдік трендтерді сәтті үйлестіре отырып, бәсекеге қабілетті болуға ұмтылысы көрсетіледі.

Кілт сөздер: сараптамалық бағдарламалар, жаһандану, интерактивті формат, «Qazaqstan» және «Хабар» телеарналары, цифрландыру, көрермен аудиториясы.

Кіріспе. Қазақстандағы бұқаралық медиа соңғы 5-10 жылда елеулі өзгерістерден өтті. Әсіресе, «Qazaqstan» ұлттық арнасы мен «Хабар» телеарнасының сараптамалық бағдарламалары жаһандану дәуірінде жаңаша қалыптасып, даму тенденцияларын көрсетіп жүр. Жаһандану ақпарат ағынын үдетіп, аудитория талғамын өзгерткендіктен, отандық телеарналар өз контентін, форматтарын және аудиториямен байланысын қайта қарастыруға мәжбүр болды. Бұл зерттеуде аталған екі телеарнадағы басты сараптамалық бағдарламалардың (мысалы, «Ашық алаң», «Басты тақырып» және т.б.) мазмұндық өзгерістері, форматтық трансформациялары, көрермен аудиториясындағы өзгерістер мен технологиялық бейімделулері жан-жақты талданады. Зерттеу барысында нақты мысалдар мен статистикалық деректерге сүйене отырып, Қазақстанның телесараптамалық бағдарламаларындағы жаһандану дәуірінің әсері ғылыми стильде қарастырылады.

Сараптамалық бағдарламалар контенті соңғы жылдары қоғамдағы өзекті үрдістерге бейімделіп, тақырыптық ауқымын кеңейтті. Ең әуелі, бұл бағдарламалардың көтеретін тақырыптары қатарында әлеуметтік мәселелердің үлесі айтарлықтай артты. Мысалы, талдау көрсеткендей, қазіргі танымал ток-шоуларда ең жиі талқыланатын тақырып – интернет пен әлеуметтік желілер [1]. Бұл – жаһандану ықпалымен күн тәртібіне шыққан жаңа тақырыптар теледидарда әлі де біржақты сарапталатынын көрсетеді. Сонымен қатар, ұлттық әлеуметтік мәселелер кең көлемде қозғала бастады. Мысалы, талдамалы бағдарламаларда әйелдерге қарсы зорлық-зомбылық, отбасылық қатынас түйткілдері жиі көтеріліп, студияға жәбірленушілер мен мамандар шақырыла отырып талқыланады. Осындай мәліметтерді талдай отырып, бағдарламаларда әйелдерге зорлық мәселесі қызу талқыға түсті. Алайда көптеген хабарларда бұл тақырып та бір қырынан ғана сарапталып, мәселенің терең әлеуметтік себептері ашық айтылмай келеді [1].

Талқылау. Қоғамдық-экономикалық тақырыптар үлесі де көбейді. Мысалы, көпбалалы аналардың әлеуметтік талаптары, халықтың табыс деңгейі, жұмыссыздық пен мұқтаждық мәселелері ұлттық арналардың басты тақырыптарына айналды. 2019 жылдары көпбалалы отбасылардың наразылықтары шығып, бұл мәселе телеэкранда кеңінен қозғалды. Студияларда қарапайым аналар мен шенеуніктер, кәсіпкерлер пікірталасқа тартылып, мемлекет ұстанымы түсіндірілді. Дегенмен, кей бағдарламаларда мұндай тақырыптарда ресми риторика басым болып, наразылықтың терең әлеуметтік себептеріне аз көңіл бөлінді деген сындар бар.

Халықаралық және саяси тақырыптарға келсек, жаһандану дәуірінде бұл бағдарламалар халықаралық жаңалықтар мен әлемдік үрдістерді де назардан тыс қалдырмауға тырысып келеді. Айталық, «Ашық алаң» бағдарламасында COVID-19 пандемиясы, жаһандық экономикалық дағдарыс, климат өзгерісі сынды тақырыптар елдегі жағдаймен байланыса талқыланады. Бұған қоса, Қазақстанның халықаралық аренадағы қадамдары (мысалы, БҰҰ мінберіндегі бастамалар, Еуразиялық экономикалық одақ, т.б.) және көрші елдердегі оқиғалар да кейде «Басты тақырып» сияқты хабарларда күн тәртібіндегі мәселе ретінде қарастырылады.

Алайда, жалпы алғанда, халықаралық түйткілдердің үлесі бұл бағдарламаларда шектеулі әрі олар көбіне ел ішіндегі саясатпен сабақтаса беріледі. Мәселен, «Басты тақырып» хабарында ел аумағындағы әлеуметтік мәселелер жиі қозғалады. Әлем жаңалықтары эфирде сирек кездеседі. Бағдарлама тақырыптарының басым бөлігі – еңбек қауіпсіздігі, салық реформалары, су ресурстары, ғылымды қаржыландыру сынды ұлттық маңызы бар мәселелерге бағытталған.

Бұл – бағдарламалардың жаһандық ақпарат кеңістігімен қадам сәйкестендіруге ұмтылысының белгісі. Жалпы, контенттегі негізгі өзгеріс – тақырыптық диверсификация және өзектілікке бағытталу. Егер бұған дейін сараптамалық бағдарламаларда көбіне ресми саяси оқиғалар мен жалпы тақырыптар басым болса, соңғы жылдары қоғамдағы әртүрлі әлеуметтік топтарды толғандырған нақты проблемалар жиі эфирге шыға бастады. Бұл өзгерістер бір жағынан жаһандану әсерінен ақпараттың жылдам тарауына байланысты көрермен сұранысының өзгеруімен түсіндіріледі. Екінші жағынан, мемлекеттік медиа саясатының ашықтыққа бет бұруы да ықпал етті – мысалы, ұлттық арнада цензурасыз тікелей эфир форматындағы пікірталастардың пайда болуы [2]. Контентте халықаралық және ұлттық мәселелердің арақатынасына келсек, қазақтілді сараптамалық бағдарламаларда ұлттық тақырыптар әлі де басымдыққа ие, алайда оларды талдау барысында әлемдік тәжірибе немесе жаһандық тенденциялар жиі ескерілетін болды. Мысалы, білім беру, денсаулық сақтау не экономикалық реформалар сөз болса, шетелдік үлгілермен салыстыру немесе халықаралық статистиканы тілге тиек ету кездеседі. Сол арқылы бағдарламалар жаһандық контекстіні ұлттық мәселелерге үйлестіруге талпынуда.

Жаһандану дәуірінде ақпаратты беру тәсілдері де жаңарды, бұл бағдарламалардың форматтық трансформацияларынан айқын көрінеді. Біріншіден, талдамалық бағдарламалар тікелей эфирдегі пікірталас форматтарын кеңінен қолдана бастады. Бұрын дайын жазбамен берілетін, монтаждalған ток-шоулар орнына қазір оқиға орнынан тікелей байланысқа шығатын немесе студияда цензурасыз талқы жүргізетін жобалар көбейді. 2019 жылы «Qazaqstan» ұлттық арнасы эфирге шығарған «Ашық алаң» саяси ток-шоуы – соның жарқын мысалы. Бұл бағдарлама тікелей эфирде, монтажсыз жүреді және түрлі көзқарастағы спикерлерді ашық пікірталасқа шақырады. Студия модераторы өткір сұрақтар қойып, қонақтар еркін пікір айтуға мүмкіндік алды. Алғашқыда Нартай Аралбайұлы жүргізген осы жобаның тұсаукесер саны көрермендер мен сарапшылар тарапынан демократиялық қадам ретінде оң бағаланды: «Тікелей эфирде – цензурасыз, монтажсыз... Ашық десе ашық түрде пікір айту мүмкіншілігі бар, сөзді, ойды шектемеді» деп қоғам өкілдері қуаттады [2]. Осылайша, ұлттық арна алғаш рет бұқарамен ашық диалог құруға талпыныс жасап, бұрын тек шетел арналарына тән деп санаған ашық пікірсайыс дәстүрін енгізді. Қазіргі таңда хабардың тізгінін белгілі журналист Ерқанат Көпжасар алды.

Екіншіден, бағдарламалардың студия дизайны мен визуалды шешімдерінде заманауи технологиялар пайда болды. Соңғы жылдары телеарналар студияларды үлкен LED-экрандармен, интерактивті тақталармен жабдықтап, инфографика мен бейнесюжеттерді көбірек қолдануда. Мысалы, «Ашық алаң» ток-шоуы кезінде студияда сарапшылар пікірін инфографикамен бекітіп, қажетті деректерді экранда көрсетіп отыру жолға қойылған. Тіпті көрермендердің онлайн сұрақтары экранда шығарылып, студия қонақтарына қойылады. Бұрын мұндай техникалық мүмкіндік болмағанын ескерсек, қазір визуалды көркемдеу бағдарламаның ажырамас бөлігіне айналды.

Үшіншіден, форматтың интерактивтілігі артты – студия қонақтары мен жүргізуші тек өзара диалогпен шектелмей, сыртқы аудиториямен байланыс орнатуда. Бұған әлеуметтік желілер мен мессенджерлер арқылы келіп түсетін сұрақтарды тікелей эфирде оқып, жауап беру жатады.

Төртіншіден, кей сараптамалық бағдарламалар дала студиясы немесе көшпелі эфир тәжірибесін енгізді. 2018 жылы «Qazaqstan» арнасындағы «Басты тақырып» хабары арнайы көшпелі студиядан тікелей эфир жүргізіп, студия шеңберінен шығып көрерменге жақындай түсті [3]. Астананың 20 жылдығы мен өзге де ұлттық шараларға орай дайындалған бұл форматта жүргізуші мен қонақтар жабық студияда емес, оқиға ортасында отырып талдау

жасады. Мұндай жаңашылдық бағдарламаның динамикасын арттырып, көрерменді эфир атмосферасына тартудың бір тәсілі болды. Сондай-ақ, сырттан тікелей байланысқа шығу да жиіледі – тілшілер немесе сарапшылар еліміздің әр өңірінен немесе шетелден қосылып, студиядағы талқылауға үлес қосады. Бұл жаһандық практика (CNN, BBC тәрізді) қазақтелевидениесіне де келді деуге болады.

Бесіншіден, форматтық трансформацияның бір бағыты – жанрлық араласу және ойын-сауық элементтерін қосу. Аудиторияны тарту үшін кейбір сараптамалық бағдарламалар дәстүрлі қатаң стильден алшақтап, кешкі шоу элементтерін енгізуде. Мәселен, 2023 жылы «Хабар» арнасы іске қосқан «ХабарLike» жобасы – Late Night Show үлгісіндегі кешкі ток-шоу, онда күннің жаңалықтары ресми дерекөздерге сүйеніп, әзіл-қалжың аралас жеңіл форматта талқыланады. Жүргізушісі Аман Тасыған аудиторияға жаңалықтарды көңілді стильде жеткізіп, студияда музыкалық нөмірлер немесе скетчтер көрсетуі мүмкін. Бұл формат жастарды экранға тартуды көздейтіні анық. Сол сияқты, «Хабар» арнасындағы «Оян» ақпараттық-таңғы бағдарламасы немесе «Көзқарас» ток-шоуы да өз жанрларына сай интерактив пен ойын-сауық элементтерін ұштастырады.

Алтыншыдан, тілдік форматтың өзгеруі де айта кетерлік: мемлекеттік тілдегі контент үлесі артты. 2016 жылдан бастап заң бойынша шетелдік арналардың жарнамасы тоқтатылып, ұлттық эфирдегі бағдарламалардың кемінде 50%-ы қазақ тілінде болуға тиіс болды [4]. Бұл талап сараптамалық бағдарламаларды да қамтып, қазақша жобалар саны ұлғайды. Қазір «Qazaqstan» арнасының барлық талдамалық бағдарламалары қазақ тілінде жүрсе, «Хабар» арнасы да көбіне қазақша форматқа көшті (кейбірі екі тілде қатар жүруі мүмкін, мысалы «Давайте говорить» орыс тілінде). 2027 жылға қарай мемлекет эфирдегі қазақтілді бағдарламалар үлесін 60%-ға жеткізуді көздеп отыр, демек алдағы уақытта ұлттық тілдегі сараптамалық жобалар одан әрі көбеймек. Жалпы, форматтағы бұл өзгерістер жаһандық телетрендтерді игеру және отандық аудитория талғамына бейімделу мақсатын көздейді. Студия безендіруі, хабарды жүргізу стилі, тікелей эфир тәжірибесі мен интерактивті амалдар – бәрі де шетелдік озық үлгілер мен технологияларды локализациялау нәтижесі. Түркия, Ресей, АҚШ, Украина секілді елдердің ток-шоуларын бұрын сырттай қызығып көрген болсақ, енді соларға ұқсас деңгейдегі бағдарламаларды өзімізде жасай алатынымыз белгілі болды деп жазады сарапшылар. Мысалы, Түркия мен Ресей арналарына тән қоғам талқысына салу форматын «Ашық алаң» табысты қолға алды. Бұл трансформациялар телевизияны заман ағымына сай жаңғыртып, көрерменді экран алдында ұстап тұруға септігін тигізуде.

Сонымен қатар, аудиторияның географиялық құрамы да ескеріледі: республикалық басты арналар болғандықтан, бағдарламалар елдің барлық өңірінен көрермен тартуды көздейді. Осы себепті, студия қонақтарын таңдағанда тек Астана мен Алматы емес, өңірлік өкілдер де шақырылып, аймақтардың өзекті мәселелері эфирге шығарылуда («Өңірлерді дамыту», «Ауыл мәселелері» сияқты арнайы тақырыптар). Мұның бір мысалы – ұлттық арнаның өңірлердегі тілшілерінің қатысуымен дайындалатын сюжеттері. Диаспора және шетелдік көрермен де назарда: интернет арқылы бағдарламаларды шетелден көруші қазақ тілді аудиторияның пікірлері де әлеуметтік желі арқылы келіп жатады. Яғни, жаһандану арқасында қазақ тіліндегі телебағдарламалардың аудиториясы тек мемлекет ішінде шектелмей, шекара асып кеңейген [5].

Бесіншіден, телеарналардың аудитория талғамын зерттеуі және оған икемделуі күшейді. Рейтингтік көрсеткіштер мұқият бақыланады: қандай сараптамалық тақырыптар көп қаралғаны, қайсысына пікір көп жазылғаны талданып, соның негізінде келесі бағдарламалардың форматы түзетіліп отырады. Мысалы, бейресми дерекке сүйенсек, «Ашық алаңның» алғашқы шығарылымдары әлеуметтік желілерде қызу қолдау тауып, көрермен қызығушылығын оятқаннан кейін бағдарламаның уақыты ұзартып, күнделікті тұрақты эфирге қойылды. Керісінше, аудиториясы төмен кей талдамалық жобалар (мәселен, бұрынғы «Мәселе» бағдарламасы) бірте-бірте эфир кестесінен алынып тасталды немесе басқа форматқа ауыстырылды.

Нәтиже. Зерттеу нәтижесі бойынша Қазақстанның сараптамалық бағдарламалары жаһандану талаптарына бейімделіп, өз контентін интерактивті әрі өзекті тақырыптармен толықтыру арқылы аудитория назарын қайтадан тартуда. Форматтық өзгерістер көрермендермен тығыз байланыс орнатуға мүмкіндік беріп, телеарналардың қоғамдық рөлін арттырды. Алдағы уақытта сараптамалық бағдарламаларға жастар аудиториясын тарту үшін цифрлық платформалар мен әлеуметтік желілерді белсенді пайдалану ұсынылады. Сонымен қатар, ұлттық және жаһандық мәселелердің арақатынасын теңгерімді түрде сақтау қажет. Онлайн-платформалармен ықпалдасу – технологиялық трансформацияның ең маңызды бағыты. Қазір «Qazaqstan» және «Хабар» телеарналарының контенті дәстүрлі эфирмен шектелмейді, интернетте кең таралады. Әр арнаның ресми YouTube арнасы бар және жазылушылар саны жүз мыңдап, тіпті миллиондап саналады. Мәселен, Qazaqstan ұлттық арнасының YouTube-тегі тіркелушілері 3,5 миллионнан асады, бұл оны қазақтілді сегменттегі ең ірі медиаарнаға айналдырып отыр. Хабар агенттігінің жаңалықтар YouTube-каналы да 600 мыңнан астам фоллоуері бар ірі цифрлық платформаға айналған.

Осы каналдар арқылы сараптамалық бағдарламалар толық нұсқада жүктеліп, интернет аудиторияға қолжетімді болып отыр. Мысалы, «Басты тақырып» пен «Ашық алаңның» әр шығарылымын көрермен эфир уақытынан кейін Qazaqstan арнасының YouTube-тегі парақшасынан көре алады. Бұл әсіресе жас және шетелдегі көрермендер үшін өте ыңғайлы, себебі олар теледидар алдында белгіленген уақытта отыра алмауы мүмкін, есесіне онлайн қарап, пікір қалдырып, бөлісе алады. Нәтижесінде, бір бағдарламаның телевизиялық рейтингімен қатар онлайн қаралым саны да есепке алынатын болды.

Әлеуметтік желілердің ықпалы технологиялық тұрғыдан да сезіледі: телеарналар Facebook, Instagram, Telegram, TikTok сияқты желілерде белсенді. «Хабар» мен «Қазақстан» ресми аккаунттары эфирде талқыланатын тақырыптарды алдын ала анонс жасап, кейін үзінді-видео таратады. Мысалы, «Хабар» агенттігінің Instagram парақшасы эфирде көтерілген басты ойларды қысқаша видео түрінде салып, халық пікірін сұрап отырады. Telegram-арналарда жедел жаңалықтармен бірге сараптамалық бағдарламаларда айтылған статистика, дәйексөздер бөлініп жарияланады. Бұл көпарналы тарату аудиторияны жан-жақты қамтып, телехабарлардың әсер аясын кеңейтті.

Көпэкранды тәжірибе (second-screen experience) де енуде – көрермен эфирді көріп отырып, қосымша смартфоннан сол тақырып жөнінде Twitter немесе Telegram талқысын қатар бақылай алады. Теледидар мен әлеуметтік медианың осылайша қатар қолданылуы бағдарламалардың форматын да түрлендірді: жүргізушілер эфир барысында «қазір біздің Telegram-каналымызда сауалнама жүріп жатыр, нәтижесін хабарламаның соңында айтамыз» деген секілді тәсілдерді қолға алды. Бұл телекөрерменнің назарын эфирге байлап, белсенділікке шақырады.

Қорытынды. Технологиялық тұрғыдан алғанда, бұл сараптамалық бағдарламалар толық цифрланып, мультимедиалық форматта дамуда: эфир уақыты мен кеңістігінің шектеуі жойылып, кез келген хабарды кез келген жерде, кез келген уақытта көруге мүмкіндік пайда болды. Бұл даму тенденцияларының барлығы жаһанданудың сын-қатерлеріне берілген жауап іспеттес. Ғаламдық ақпарат тасқыны жағдайында ұлттық телевизия бәсекеге қабілетті болу үшін өзін өзгертуге мәжбүр болды. Қазақстандық телеарналардың тәжірибесі көрсеткендей, жаңашылдық пен дәстүрдің үйлесімі – табыстың кілті. Бір жағынан, көрермен сұранысын ескеріп, әлемдік үрдістерді енгізу қажет (ашықтық, жеделдік, интерактивтілік), екінші жағынан, отандық аудиторияның өзіндік ерекшеліктерін ұмытпай, мазмұнды ұлттық мүддеге сай бейімдеу керек. «Ашық алаң» секілді жобалардың шығуы – саяси реформалардың медиадағы көрінісі болса, «ХабарLike» сияқты эксперименттер – жаһандық медиа трендтерді игерудің мысалы. Қорыта айтқанда, қазіргі қазақ теледидарындағы сараптамалық бағдарламалар даму жолында және бұл үрдіс үзіліссіз жүріп жатыр. Жаһандану дәуірінде медианың даму тенденцияларын зерттеу нәтижесі телеарналар үшін де, жалпы қоғам үшін де маңызды сабақ: бұқараның сенімі мен көңілін тек мазмұн сапасын арттыру, форматты жаңарту және халықпен етене байланыс орнату арқылы ғана жаулауға болады. Қазақстандық медианың

бүгінгі беталысы – осы бағыттағы ізденістің айғағы. Алдағы жылдары да цифрлық технологиялар тереңдеп, көрермен талабы күрделенген сайын сараптамалық бағдарламалар тың формалар мен шешімдерді өмірге әкелетіні сөзсіз. Ең бастысы, ұлттық телевидениенің қоғамдық рөлі сақталып, ақпараттық егемендігі нығая түседі деп үміттенеміз.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1 Қосын М. Қазақстандық телебағдарламаларда ең жиі айтылатын тақырыптар // newreporter.org. [URL: <https://newreporter.org/kz/2019/10/17/qazaqstandyq-telebagdarlamalarda-en-zhii-ajtylatyn-taqyryptar/#:~:text=%D3>]

2 «Ashyq alań» – айрықша жоба // ulys.kz. [URL: [https://uly.kz/kz/article/ashyq-ala-airyqsha-joba.html#:~:text="](https://uly.kz/kz/article/ashyq-ala-airyqsha-joba.html#:~:text=)]

3 «Басты тақырып» бағдарламасы көшпелі студиядан хабар таратты // qazaqstan.tv [URL: <https://qazaqstan.tv/news/79114/#:~:text=%C2%AB%D0%91%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8B%20%D1%82%>]

4 Nesterova P. Exploring the Power of Kazakhstan TV Market. [URL: <https://russia-promo.com/blog/kazakhstan-television-market-overview#:~:text=The%20TV%20advertisi>]

5 Zhexenbekov A. Types of media popular in Kazakhstan revealed // qazinform.com. 27.09.2018 [URL: https://qazinform.com/news/types-of-media-popular-in-kazakhstan-revealed_a3]

ӘОЖ 070-055.2

ӘЙЕЛ ЖУРНАЛИСТЕРДІҢ ҚОҒАМДЫҚ-САЯСИ ҚЫЗМЕТІ: ОТАНДЫҚ ЖӘНЕ ШЕТЕЛДІК ТӘЖІРИБЕ

Амантай Жұлдыз Ағыбайқызы

Zhuldyz.amantai00@mail.ru. Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ Журналистика және әлеуметтану ғылымдары факультетінің магистранты, Астана, Қазақстан. Ғылыми жетекшісі – Г. Ш Әшірбекова

Аннотация: Мақала әйел-журналистердің қоғамдық-саяси қызметінің рөлін талдайды. Әйелдер журналистика саласында тек ақпарат таратушы ретінде ғана емес, сондай-ақ қоғамдағы өзекті мәселелерді көтеріп, саяси процестерге белсенді қатысушылар болып табылады. Саяси оқиғаларды және әлеуметтік мәселелерді жарыққа шығару, гендерлік теңдік, адам құқықтары, әлеуметтік әділеттілік және демократия мен сөз бостандығын қорғаудағы маңызды рөлдері қарастырылған. Отандық және шетелдік тәжірибелерді салыстыру арқылы әйел-журналистердің қоғамдағы әсері мен маңызы ашылған және қоғамда әділеттілік пен теңдікті қамтамасыз ету жолындағы қызметтері мен олардың бұқаралық ақпарат құралдарындағы ықпалы туралы сөз қозғалады. Сондай-ақ гендерлік мәселе, әйелдердің сөз бостанығы мен құқықтық заңналамалары берілген.

Тірек сөздер: қоғам, саясат, әйел журналистер, құқық, гендерлік мәселе, сөз бостандығы, заңнама.

Журналистика — бұл қоғамның айнасы, адамдардың ойы мен сезімін, саяси және әлеуметтік процестерін көрсететін құрал. Бұл салада жұмыс істейтін әйелдер өздерінің кәсібилігімен ғана емес, қоғамның өзекті мәселелерін көтеруге деген ұмтылыстарымен де ерекше орын алады. Сондай-ақ қоғамдағы рөлі жыл өткен сайын артып келеді, себебі олардың жұмысы тек ақпарат тарату ғана емес, сонымен қатар қоғамның дамуындағы маңызды мәселелерді көтеру, әділеттілік пен теңдікке ұмтылу. Әйелдердің қоғамдағы рөлі, олардың саясатқа қатысуы және ақпараттық кеңістіктегі ықпалы күннен-күнге артып келеді. Бұл мәселені зерттеу барысында отандық және шетелдік тәжірибелерді салыстыру үлкен маңызға ие.